

УДК 37.013.43:81:378.4

УПРОВАДЖЕННЯ КУРСУ «МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В ОСВІТІ» В ПРОФЕСІЙНУ ПІДГОТОВКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Людмила Гаврілова

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ Донецької області, Україна
ORCID ID 0000-0003-1814-5323
havrilovalg@gmail.com

Олена Бескорса

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри теорії і практики початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
м. Слов'янськ Донецької області, Україна
ORCID ID 0000-0001-8018-8549
beskorsyhelen@gmail.com

Олена Ішутіна

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри теорії і практики початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
м. Слов'янськ Донецької області, Україна
ORCID ID 0000-0002-7801-4205
olenaishutina@gmail.com

Анотація. У статті представлені результати впровадження курсу «Міжкультурна комунікація в освіті» в професійну підготовку майбутніх учителів. Проведено аналіз структури міжкультурної комунікативної компетентності, на основі якої було розроблено зміст курсу міжкультурної комунікації. У статті висвітлюються сім основних тем курсу, спрямованих на здобуття знань про культуру та розвиток міжкультурних навичок, формування здатності до відповідних стратегій поведінки. Упровадження курсу включало три етапи: вступний, реалізаційний та етап оцінювання та розповсюдження. Діяльність, спрямована на досягнення цілей курсу, ґрунтується на засадах компетентісного навчання. Ефективність упровадження курсу доводиться шляхом вимірювання рівня мовних навичок, оцінених стандартизованим тестом Cambridge English First, та здатності до відповідних стратегій поведінки, оцінених низкою прямих та непрямих методів.

Ключові слова: міжкультурна комунікація; зміст курсу; міжкультурна комунікативна компетентність; мовні навички; моделі поведінки; методи оцінювання.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Численні дослідження свідчать про зростання ролі міжкультурної комунікації у світі. Причиною цього є розвиток світової економіки, прогрес у сфері телекомунікацій і технологій, подорожі та імміграція для пошуку нових робочих місць. Працевлаштування відіграє значну роль, і це найважливіша мотивація, яка змушує молодь вивчати іноземні мови та розвивати навички міжкультурного спілкування.

Перед вишами постає необхідність аналізувати та вдосконалювати навчальні програми підготовки майбутніх фахівців. Особливо це стосується країн, які пережили економічну, фінансову та соціальну кризу, адже підготовка «громадянина світу» є нагальною потребою в наданні людям можливості взаємодіяти з роботодавцями, колегами, а також опанувати певний обсяг знань, щоб бути конкурентоспроможними на світовому ринку праці. З огляду на це, проблема впровадження курсу міжкультурної комунікації в підготовку майбутніх спеціалістів для розвитку їхньої міжкультурної комунікативної компетентності набуває гострої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття міжкультурної комунікації ґрунтовно вивчається вітчизняними і закордонними науковцями. Загальноприйняте визначення поняття належить J. Allwood, (1985), S. Ting-Toomey (1999) та W. V. Gudykunst (2005). Загальна ідея визначень полягає в тому, що міжкультурна комунікація – це взаємодія (процес обміну інформацією) людей із різним культурним походженням.

Міжкультурна комунікація була досліджена низкою теоретиків, дослідників та педагогів. Традиційно міжкультурна комунікація будується на міжкультурному розумінні, яке передбачає поведінку та спілкування. Відповідно до досліджень, проведених I. Hill (2006), міжкультурне розуміння містить когнітивний та афективний компонент: когнітивний компонент включає знання про власну культуру та інші культури; афективний компонент міжкультурного розуміння визначається як міжкультурна чутливість G. M. Chen і W. J. Starosta (1998) і як суб'єктивний досвід культурної різниці J. M. Bennett (1993).

I. Бахов (2012) визначає міжкультурну комунікацію як підґрунтя для соціокультурних змін і як соціальний феномен, який характеризується багатоякісністю та динамічністю. Міжкультурна комунікація передбачає здатність до сприйняття іншокультурних елементів; демонструє здатність транслювати свої цінності в інші культури. На думку В. Манакіна (2012), вона виступає як ціннісно-нормативний регулятив культурної діяльності і відрізняє одне суспільство від іншого, сприяє його інтеграції та перетворює на культурну

самобутність. Міжкультурна комунікація є генератором смислів культури, базовим елементом формування, відтворення і трансляції культури як у цілому, так і її складових.

М. Галицька (2014) акцентує увагу на важливій ролі специфічних символів, стереотипів, упереджень, національного мовленнєвого етикету в міжкультурній комунікації.

М. Canale та M. Swain (1981), A. R. Diaz (2013) доводять, що міжкультурна комунікація тісно пов'язана з комунікативною компетентністю, формування якої є основною метою навчання будь-якої мови, і містить соціальні та культурні чинники, що передбачають мотивацію, ставлення, толерантність та емпатію як основні компоненти міжкультурної комунікації. У нашому дослідженні ми розглядаємо міжкультурну комунікацію в аспекті вивчення мов і зосереджуємось на навчанні англійської як засобу міжкультурної та міжнародної комунікації, організації міждисциплінарних досліджень для подолання умовних бар'єрів у суспільстві.

На думку S. Ting-Toomey та T. Dorjee (2005), міжкультурна комунікація може бути концептуалізована як процес обміну сенсами між представниками різних культурних спільнот інтерактивним способом. Тож двосторонній характер міжкультурної комунікації передбачає використання вербальних і невербальних символів.

Дослідники M. Canale та M. Swain (1981) стверджують, що мовні навички мають сильний вплив на вербальну комунікацію. Крім оволодіння мовою, W. B. Gudykunst (2005), S. Ting-Toomey (2005) та ін. наголошують, що стиль спілкування, який включає функціональність та виразність, також має велике значення.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності упровадження курсу «Міжкультурна комунікація в освіті» в навчальний план педагогічного університету, аналіз змісту і структури запропонованого курсу.

Методика дослідження. Дослідження щодо впровадження курсу, який сприяє розвитку міжкультурної комунікативної компетентності студентів, включає три етапи:

1. Вступний етап передбачає здійснення викладачами університету детального аналізу наявної інформації про дослідження міжкультурної комунікації з особливим акцентом на пошуку методів та прийомів викладання відповідно до кращих європейських практик.

2. На етапі реалізації передбачено проведення серії лекцій, семінарів курсу, спрямованих на розвиток міжкультурного інтерактивного діалогу, оволодіння

студентами ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» теорією та практикою міжкультурної комунікації.

3. Етап оцінювання та поширення передбачає підбиття підсумків упровадження курсу та оцінку отриманих результатів. Поширення здійснюється через засоби масової інформації, наукові публікації та доповіді на національних та міжнародних конференціях.

Діяльність, спрямована на досягнення цілей впровадження курсу, ґрунтується компетентнісному підході. Компоненти компетентності включають конкретні знання та навички міжкультурної комунікації, які можна застосувати до нових та складних ситуацій та можуть бути корисними протягом усього життя студента.

Результати дослідження. Перш ніж обговорити основний зміст курсунам видається доцільним описати інтегративну структуру міжкультурної комунікації, яка розглядається як основа для поєднання основних елементів у розумінні міжкультурної комунікативної компетентності. Міжкультурна комунікативна компетентність визначається в роботах теоретиків міжкультурної комунікації як «комплекс здібностей, необхідних для ефективно та належної роботи під час взаємодії з іншими, які мовно та культурно відрізняються від тебе» (Fantini & Tirmizi, 2006). Вважається, що міжкультурна комунікаційна компетентність містить різні компоненти, кількість і зміст яких залежить від комунікативної стратегії та моделей, що висуваються. Ми погоджуємося з дослідниками (Deardorff, 2006), які стверджують, що міжкультурна комунікативна компетентність включає три основні компоненти: когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісний

Формування кожного з цих компонентів прослідковується в змісті впровадженого курсу. Курс «Міжкультурна комунікація в освіті» містить сім тем, опрацювання яких базується на індуктивному підході: викладач презентує правила та моделі поведінки за допомогою певних прикладів та комунікативних заходів, щоб студенти могли отримати знання. Жоден викладач не може мати або передбачити всі знання, які можуть знадобитися студентам під час спілкування, тим більше, що багато педагогів не мали практичного досвіду діяльності в різних культурних ситуаціях. Основне завдання викладача під час навчання курсу – забезпечити ефективний розвиток знань та вмінь. Навички так само важливі, як і знання, тому вчитель повинен приділяти більше уваги їх розвитку. Цінності міжкультурної комунікації є основою для прищеплення почуття поваги до людської гідності та рівності прав людини як демократичної основи соціальної взаємодії.

До курсу включені такі теми:

1. Вербальна і невербальна комунікація між культурами

У темі представлений огляд різноманітності вербальних та невербальних засобів у різних культурах. Опрацювання теми орієнтовано на теоретичне вивчення міжкультурної комунікації, стилів, приділяючи особливу увагу використанню мовних / словесних та невербальних стилів спілкування, а також на практичну роботу із різноманітністю мовленнєвих актів, виразів обличчя та використання формул ввічливості, різних культурних цінностей у мовленні та виразністю.

2. Міжособистісна і міжгрупова комунікація та відносини

У темі представлені заходи з розробки психологічних, комунікативних, реляційних, невербальних, контекстуальних та дискурсних стратегій для організації міжособистісних і міжгрупових відносин. Основна мета – вироблення навичок усвідомленого вибору того, що потрібно робити в конкретній ситуації для ефективно спілкування, а також формування емпіричних навичок міжгрупової взаємодії в різних контекстах.

3. Дослідження проблем міжкультурної комунікації в різних сферах суспільства (охорона здоров'я, бізнес, медіа, освіта)

Тема висвітлює, як відбувається спілкування між людьми різного культурного походження в різних сферах суспільства, та спрямована на розвиток навички адаптації до різних культур, які мають важливе значення для полегшення міжнародної комунікації та уникнення комунікативних бар'єрів.

4. Цифрова комунікація між культурами

Тема спрямована на те, щоб показати, як успішно спілкуватися з міжнародною аудиторією за допомогою цифрових інструментів та онлайн-текстів англійською мовою, включаючи блоги, корпоративне відео, веб-сайти та відео-чати.

5. Європейські культури: комунікація та контекст міжкультурної комунікації

Тема окреслює аспекти сучасного розвитку міжкультурної комунікації як сфери дослідження та визначає основні проблеми вивчення суміжних аспектів міжкультурної комунікації. Це сприяє розумінню людської комунікації як процесу з різним ступенем посередництва, а також як ключового питання концептуалізації для з'ясування спорідненості та розрізнення ключових термінів культури.

6. Історичні та теоретичні аспекти міжкультурних наукових досліджень у різних країнах

У темі представлена коротка історія міжкультурної комунікації та проведення поглибленого аналізу питання, чому сучасний світ має таке культурне та мовне різноманіття, інтеграційні знання про комунікаційні структури та процеси.

7. Етноцентризм та міжкультурна комунікація в європейських країнах

Тема спрямована на вивчення впливу міжкультурної чутливості в комунікації на подолання етноцентризму; розкриває зв'язки між етноцентризмом, сприйняттям міжкультурного спілкування, залученням студентів до міжкультурного діалогу. Це сприяє розвитку здатності долати бар'єри у спілкуванні, а також формує набір поглядів та дій, які створюються як спосіб інтерпретувати світ.

Відповідно до структури міжкультурної комунікативної компетентності для оцінки компетентності було обрано комунікативні навички та здатність до відповідних стратегій поведінки, оскільки вони є найбільш загальними та концептуально значимими компонентами. Критеріями опису комунікативних навичок є чотири види комунікативної діяльності: читання, письмо, говоріння та аудіювання на рівні B2 (CEFRL). Рівень B2 визначає мовця як незалежного користувача мови, такого, хто володіє необхідною рівнем вільної комунікації, щоб без зусиль спілкуватися з носіями мови. Під час оцінювання в курсі ми використовуємо дескриптори для читання, письма, говоріння та слухання, наведені в CEFRL.

Оцінювання здатності до відповідних стратегій поведінки вимагали виокремлення таких критеріїв:

- діалогічні критерії: співпраця, узгодженість, співпереживання, підтвердження, невимушена готовність, перспективна рефлексія, орієнтація, справжність та егалітаризм;
- ефективність, яка полягає в ідеї, що досягнення мети може потребувати менше або більше зусиль та заходів;
- результативність як ступінь досягнення бажаних результатів;
- адаптивність означає здатність людини змінювати свої дії чи підхід до виконання дій, щоб відповідати новій ситуації;
- відповідність, тобто міра, в якій поведінка відповідає нормам законності чи прийнятності в контексті міжкультурного спілкування.

Методи оцінювання включають три групи: стандартизовані тести, прямі та непрямі методи.

Стандартизований тест Cambridge English First спрямований на оцінювання комунікативних навичок читання, письма, говоріння та слухання, а

також орієнтований на інтереси та досвід студентів. Тест FCE надає інформацію про продуктивність студента: оцінювання за автентичною англійською шкалою за кожний вид мовленнєвої діяльності (читання, письмо, аудіювання та говоріння) та використання англійської мови; бал за англійською шкалою в Кембриджі за загальний іспит; бал (A, B, C, рівень B1) за загальний іспит; та рівень CEFR для загального іспиту.

Прямі та непрямі методи використовуються для оцінки здатності студентів до відповідних стратегій поведінки. Непрямі методи, як правило, не передбачають виявлення фактичного референтного вміння в контексті оцінювання. Прямі методи, навпаки, вимагають явної демонстрації навичок, які потім додатково оцінюються в процесі.

Непрямі методи включають проєктивні, інтерв'ю та анкетування. Проєктивні методи, такі як завдання на завершення речення, являють собою неоднозначні стимули для суб'єкта, на які суб'єкт реагує або надає інтерпретацію, і ці реакції потім інтерпретуються за певною схемою, призначеною для оцінки соціальної компетентності суб'єкта. Методи інтерв'ю стосуються словесно представлених питань про соціальну взаємодію суб'єкта. Методи інтерв'ю, як правило, застосовуються тоді, коли є довідкова або особиста інформація, яку було б складно отримати шляхом поведінкового спостереження або без індивідуального ознайомлення суб'єкта з анкетами, що стосуються викладу предметів, які суб'єкт застосовує до себе (Spitzberg, 2003).

Прямі методи виявляють певний зразок поведінки, який служить референтом для подальшої оцінки та оцінки. У рольових іграх суб'єкт подається з однією або декількома імітованими версіями ситуації взаємодії. Ситуації, як правило, розробляються та вибираються на основі невідповідності окремим сферам діяльності, що хвилюють оцінювачів. Потім результативність суб'єкта оцінюється викладачем або спостерігачами, а записана поведінка за сценаріями може згодом кодуватися та оцінюватися.

Серед непрямих методів оцінювання міжкультурних комунікативних навичок ми про анкету «Розвиток міжкультурної компетентності», яка спрямована на дослідження етапів усвідомлення розвитку міжкультурної компетентності. Ми запитуємо студентів про людей із різним рівнем чутливості до культури, яких вони знають, пропонуємо визначити шляхи, як стати більш відкритими до інших культур. Також пропонувалися питання про задоволеність рівнем сформованості навичок міжкультурного спілкування студентів у академічних групах, про власний рівень міжкультурної комунікативної

компетентності, про найбільш цікаві теми з міжкультурної комунікації, які потребують ретельнішого вивчення, тощо.

Для оцінки навичок міжкультурної комунікації застосовуються рольові методи. Як приклад прямого методу, розроблена та впроваджена рольова гра, яка визначає, чи студенти досягають цілей курсу. Завдання рольової гри полягає в наступному: маючи певну соціальну роль, студенти повинні працювати в парах, кожен з них має п'ять хвилин, щоб говорити на визначену тему (наприклад, виховання, освіта, робота, національність), партнер слухає та задає випадкові запитання. Узагальнивши, студенти повинні дати відгуки та сказати, що їм було цікавим. Студенти також мають прокоментувати, чи знали вони про значний вплив одного із чинників, зазначених у діяльності, на їхнє життя.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Проблема розвитку міжкультурної компетентності набуває дедалі більшої актуальності, оскільки суспільство стає мультикультурним, процес глобалізації триває і виникають нові виклики. Щоб бути успішними в професійній діяльності, сьгоднішні випускники повинні бути творчими, конкурентоспроможними, гнучкими, готовими досягти взаєморозуміння та уникати бар'єрів у спілкуванні.

Розвиток міжкультурної комунікативної компетентності вчителів у нашому дослідженні досягається шляхом упровадження курсу міжкультурної комунікації в програму професійної підготовки.

Зміст міжкультурного навчання базується на структурі міжкультурної комунікації, яка містить знання, міжкультурні навички, здатність до відповідних стратегій поведінки та ставлення. Під час розвитку міжкультурної комунікативної компетентності слід звернути особливу увагу на вміння та навички поведінки, оскільки студенти повинні знати про причини, через які можуть виникнути непорозуміння у спілкуванні, та шляхи їх подолання. Порівнюючи ідеї, події та комунікативні ситуації різних культур, студенти отримують критичне усвідомлення себе, власних цінностей і поглядів та поглядів інших людей.

Курс є міждисциплінарним, оскільки поєднує вивчення мови та культури і забезпечує нові знання, уміння та досвід. Дослідження розкриває набір методів, які використовуються для розвитку та оцінки міжкультурної комунікативної компетентності. Упроваджений курс також може бути використаний у міжкультурній підготовці фахівців різних сфер.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бахов, І. С. (2012). Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу

- культур. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, № 2, С. 34 – 43.
2. Галицька, М. М. (2014). Міжкультурна комунікація та її значення для професійної діяльності майбутніх фахівців. *Освітологічний дискурс*, № 2 (6), С. 23–30.
 3. Манакін, В.М. (2012). *Мова і міжкультурна комунікація*. Київ: ЦУЛ.
 4. Allwood, J. (1985). *Tvärkulturell kommunikation*. University of Göteborg, Institutionen för lingvistik.
 5. Andersen, P. A., Hecht, M. L., Hoobler, G. D., Smallwood, M. (2002). Nonverbal Communication Across Cultures. In W. B. Gudykunst & B. MODY (Eds.). (Pp. 89–106).
 6. Bennett, M. J. (1993). Towards ethnorelativism: A developmental model of intercultural sensitivity. In *Education for the intercultural experience* (pp. 21–71). Yarmouth, ME: Intercultural Press.
 7. Bennett, J.M. (2008). On becoming a global soul. In *Developing intercultural competence and transformation: Theory, research and application in international education*, V. Savicki (Ed.), 13–31. Sterling: Stylus.
 8. Byram, M., Gribkova, B., & Starkey, H. (2002). *Developing the Intercultural Dimension in Language Teaching. A Practical Introduction for Teachers*. Strasbourg, Council of Europe.
 9. Canado, M. L. P., & Garcia, M. C. M. (2007). Intercultural communication in the global workplace: The case of multicultural teams in Spain. *Culture, Language and Representation*, 4, 185–202.
 10. Canale, M. & Swain, M. (1981). Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testings. *Applied Linguistics*, 1 (1), 1–47.
 11. Chen, G.-M., and W.J. Starosta. (1998). *Foundations of intercultural communication*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
 12. Dearnorff, D.K. (2006). Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education*, 3, 241–266.
 13. Diaz, A. R. (2013). *Developing Critical Languaculture Pedagogies in Higher Education: Theory and Practice*. Bristol, United Kingdom: Multilingual.
 14. Fantini, A., & Tirmizi, A. (2006). Exploring and assessing intercultural competence. *WorldLearningPublications*. Paper 1, 1–74. Retrieved from http://digitalcollections.sit.edu/worldlearning_publications/1
 15. Gudykunst, W.B., Lee, C.M., Nishida, T. & Ogawa, N. (2005). Theorizing about intercultural communication. In *Theorizing about intercultural communication*, W.B. Gudykunst (Ed.), 3–32. Thousand Oaks, CA: Sage.
 16. Hammer, M.R., M.J. Bennett, and R. Wiseman. (2003). Measuring intercultural sensitivity: The intercultural development inventory. *International Journal of Intercultural Relations* 27, no. 4: 421–443.
 17. Hill, I. (2006). Student types, school types and their combined influence on the development of intercultural understanding. *Journal of Research in International Education* 5, no. 1, 5–33.
 18. Kelley, C. & Meyers, J.E. (1995). The cross-cultural adaptability inventory. Minneapolis, MN: National Computer Systems.
 19. Mendenhall, M.E., Stahl, G.K., Ehnert, I., Oddou, G., Osland, J.S., & Kuhlmann, T.M. (2004). Evaluation studies of cross-cultural training programs. In *Handbook of intercultural training*, 3rd ed. D. Landis, J.M. Bennett, and M.J. Bennett (pp.129–43. Thousand Oaks, CA: Sage.
 20. Spitzberg B.H. (2003). Methods of Interpersonal Skill Assessment from: *Handbook of Communication and Social Interaction Skills*. Routledge Accessed on: 13 Aug 2019
 21. Ting-Toomey, S., & Dorjee, T. (2015). Intercultural and intergroup communication competence: Toward an integrative perspective. In A. F. Hannawa & B. H. Spitzberg (Eds.). *The handbook of communication science: Communication competence* (Vols. 22, pp. 503–538). Berlin:

De Gruyter Mouton.

INTRODUCTION OF INTERCULTURAL COMMUNICATION STUDIES INTO THE CURRICULUM OF PEDAGOGICAL UNIVERSITY

Liudmyla Havrilova

Dr. Hab. in Pedagogics, Professor,
Head of the Primary Education
Theory and Practice Department
SHEI “Donbas State Pedagogical University”,
Sloviansk, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-1814-5323
havrilovalg@gmail.com

Olena Beskorsa

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of Primary Education
Theory and Practice Department
SHEI “Donbas State Pedagogical University”,
Sloviansk, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-8018-8549
beskorsyhelen@gmail.com

Olena Ishutina

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of
Primary Education Theory and Practice
SHEI “Donbas State Pedagogical University”,
Sloviansk, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-7801-4205
olenaishutina@gmail.com

Abstract. The research revealed the introduction of intercultural communication studies into the curriculum of pedagogical university in the east of Ukraine where there is the strong need to prepare today’s youth for reaching mutual understanding and avoiding barriers in communication. It is realized at the department of primary school teachers’ training as these teachers will work with children soon, influencing the education of the young generation representatives, and developing their global citizenship.

The theoretical consideration of the issue of intercultural communication is presented in the number of studies of scientists who discuss its content and structure. Traditionally, the intercultural communication builds on the intercultural understanding that implies behaviour and communication. Canale and Swain (1981) prove that intercultural communication is closely connected to communicative competence that is the main focus of teaching any language and that contains social and cultural factors which involve motivation, attitude, tolerance, and empathy as main components

of intercultural communication. We consider the intercultural communication in terms of language studies and culture experience.

The introduction of the course includes three stages: the introductory one, the realization one, and the evaluation and dissemination one. The activities involved for achieving objectives of the introduction of the courses are based on competency-based teaching. The main content of the course, is based on the integrative structure of the intercultural communication that is regarded as the framework for connecting the core items in understanding the intercultural communication competence, consisting of three major components, namely knowledge, attitudes, and skills. The course “Intercultural Communication” contains seven topics that are taught using inductive teaching approach which means that the teacher presents rules and behaviour patterns by the use of certain examples and communicative activities so that the students can gain knowledge.

According to the structure of intercultural communicative competence, the criteria for its assessment are the descriptors for reading, writing, speaking, and listening language skills, as well as dialogical criteria efficiency, effectiveness, adaptability, and appropriateness. Methods of assessment include three groups: standardized tests, direct and indirect methods. The research results prove the effectiveness of the introduced studies, as the indicators of the level of intercultural communication competence have improved. The course introduced can also be used as a guide for the intercultural training of specialists in different spheres.

Key words: intercultural communication; intercultural communication competence; course content; language skills; behaviour patterns; methods of assessment.

REFERENCES

1. Bakhov, I.S. (2012). Intercultural communication in the context of globalization of cultural dialogue. *Bulletin of the National Academy State Border Service of Ukraine*, 2, 34–43.
2. Halytska, M.M. (2014). Intercultural communication and its importance for the professional activity of future professionals. *Educational Discourse*, 2 (6), 23–30.
3. Manakin, V.M. (2012). *Language and intercultural communication*. Kyiv: TsUL.
4. Allwood, J. (1985). *Tvärkulturell kommunikation*. University of Göteborg, Institutionen för lingvistik.
5. Andersen, P. A., Hecht, M. L., Hoobler, G. D., Smallwood, M. (2002). Nonverbal Communication Across Cultures. In W. B. Gudykunst & B. MODY (Eds.). (Pp. 89–106).
6. Bennett, M. J. (1993). Towards ethnorelativism: A developmental model of intercultural sensitivity. In *Education for the intercultural experience* (pp. 21–71). Yarmouth, ME: Intercultural Press.
7. Bennett, J.M. (2008). On becoming a global soul. In *Developing intercultural competence and transformation: Theory, research and application in international education*, V. Savicki (Ed.), 13–31. Sterling: Stylus.
8. Byram, M., Gribkova, B., & Starkey, H. (2002). *Developing the Intercultural Dimension in Language Teaching. A Practical Introduction for Teachers*. Strasbourg, Council of Europe.
9. Canado, M. L. P., & Garcia, M. C. M. (2007). Intercultural communication in the global workplace: The case of multicultural teams in Spain. *Culture, Language and Representation*, 4, 185–202.
10. Canale, M. & Swain, M. (1981). Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testings. *Applied Linguistics*, 1 (1), 1–47.
11. Chen, G.-M., and W.J. Starosta. (1998). *Foundations of intercultural communication*. Boston, MA: Allyn & Bacon.
12. Deardorff, D.K. (2006). Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education*, 3, 241–266.
13. Diaz, A. R. (2013). *Developing Critical Language Pedagogies in Higher*

Education: Theory and Practice. Bristol, United Kingdom: Multilingual.

14. Fantini, A., & Tirmizi, A. (2006). Exploring and assessing intercultural competence. *WorldLearningPublications*. Paper 1, 1–74. Retrieved from http://digitalcollections.sit.edu/worldlearning_publications/1
15. Gudykunst, W.B., Lee, C.M., Nishida, T. & Ogawa, N. (2005). Theorizing about intercultural communication. In *Theorizing about intercultural communication*, W.B. Gudykunst (Ed.), 3–32. Thousand Oaks, CA: Sage.
16. Hammer, M.R., M.J. Bennett, and R. Wiseman. (2003). Measuring intercultural sensitivity: The intercultural development inventory. *International Journal of Intercultural Relations* 27, no. 4: 421–443.
17. Hill, I. (2006). Student types, school types and their combined influence on the development of intercultural understanding. *Journal of Research in International Education* 5, no. 1, 5–33.
18. Kelley, C. & Meyers, J.E. (1995). The cross-cultural adaptability inventory. Minneapolis, MN: National Computer Systems.
19. Mendenhall, M.E., Stahl, G.K., Ehnert, I., Oddou, G., Osland, J.S., & Kuhlmann, T.M. (2004). Evaluation studies of cross-cultural training programs. In *Handbook of intercultural training*, 3rd ed. D. Landis, J.M. Bennett, and M.J. Bennett (pp.129–43. Thousand Oaks, CA: Sage.
20. Spitzberg B.H. (2003). Methods of Interpersonal Skill Assessment from: *Handbook of Communication and Social Interaction Skills*. Routledge Accessed on: 13 Aug 2019
21. Ting-Toomey, S., & Dorjee, T. (2015). Intercultural and intergroup communication competence: Toward an integrative perspective. In A. F. Hannawa & B. H. Spitzberg (Eds.). *The handbook of communication science: Communication competence* (Vols. 22, pp. 503–538). Berlin: De Gruyter Mouton.

Матеріали надійшли до редакції 21.10.2019 р.